

Тетяна ЖЕГЛІНСЬКА

старший викладач кафедри теорії
та історії держави і права

Аліна ЛУКОМСЬКА

здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Українська мова є унікальною, вона віддзеркалює душу народу, його історію. Мову для кожної людини можна порівняти з другою природою – вона оточує її, завжди і всюди живе з нею ще з народження і аж до самого кінця. З першим словом народжуються та помирають з останнім.

Без мови, як і без сонячного світла, повітря, рослин, людина просто не може існувати. Як величезним нещастям обертається нищення природи, так само ж боляче б'є по народіві зречення рідної мови чи навіть неповага до неї, що є рівноцінним неповазі до матері та батька.

Рідна мова є не тільки носієм культури та її величним явищем, а й найважливішим політичним інструментом кожної держави. Мовна політика – це найважливіша складова частина державної політики.

З дня проголошення України незалежною державою минуло більше 30 років, проте дискусії з приводу мовної моделі й досі не припиняються.

Конституція України – Основний Закон держави і суспільства окремою 10 закріплює, що:

- державною мовою в Україні є українська мова (ч. 1 ст. 10);
- держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України (ч. 2 ст. 10 Основного Закону);
- в Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України (ч. 3 ст.10 Конституції України);
- держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування (ч. 4 ст.10);
- застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом (ч. 5 ст. 10) [1].

Отже, на конституційному (найвищому законодавчому) рівні суб'єкт законотворчості чи не вперше в історії України так фундаментально закріпив статус державної мови.

Протягом усієї історії наша мова подолала тернистий шлях. До чого

тільки не вдавалися губителі нашої мови: і вводили офіційну заборону, і неодноразово оголошували її придуманою німцями чи взагалі неіснуючою, діалектом польської чи російської мови, і тримали в мовних гетто, і оцінювали як «колхозну», «хлопську», і навіть підлаштовували її під іншу мову, щоб прискорити її злиття в ім'я світлого майбутнього всього людства, і прославляли її «небувалий розквіт» завдяки дружнім впливам, і навіть на сьогоднішній день..... – а вона таки жива [2, с. 69-70].

Наприклад, у 50-60-х роках ХХ ст. майже п'ять мільйонів громадян заявили, що їхньою рідною мовою є російська, на початку 70-х років даний коефіцієнт становив понад 6 мільйонів, а на початку 80-х років – вже 8 мільйонів [3, с. 85-86].

Не менш важливо зазначити той факт, що за часів безпосереднього існування української держави як частини ворожих імперій діяли прямі обмеження та навіть заборони щодо вживання української мови, що виступали в якості політики держави. Таким чином, на території України заборонялося публікація та подальше видання українськомовної літератури, як світської, так і церковної. Аргументувати дане судження можна указом Петра I, що діяв у 1720 році. Даний указ включав у себе положення про безпосередню заборону видання книг українською мовою. А також указ Синоду 1769 року, що стосувався заборони видання церковних книг та українських абеток. Набувало дисть широкої практики й заборона викладання українською мовою у вищих навчальних закладах та школах. Так, наприклад у 1786 році було переведено на російську мову викладання у Києво-Могилянській академії. Окрім вищевикладеного, досить широкого поширення набувала й заборона використання української мови у державних структурах. Таким способом у 1989 році було видано постанову ЦК КПРС щодо єдиної офіційної загальнодержавної мови – російської. Також у 1775 році було закрито україномовні школи при полкових канцеляріях, а у 1862 році – вже було ліквідовано україномовні недільні школи. Незабаром, протягом 1909-1910 років було припинено безпосередню діяльність культурно-просвітницької організації «Просвіта», а у 1937 році вже було ліквідовано усі українські організації й поза межами української держави [4, с. 111-112].

В умовах кровожерливої війни, яку 24 лютого 2022 року російська федерація розпочала проти нашої суверенної держави, українська мова стала не тільки ознакою національної ідентичності, а й інструментом боротьби з ворогом. Мова є найважливішою ознакою національної самоідентифікації не тільки людини та її духовної культури, а й суспільства в цілому, і саме тому в системі державних пріоритетів мовна політика посідає чільне місце.

Варто відзначити, що на сьогоднішній день, безпрецедентне єднання суспільства та тлі війни різко вплинуло й на ставлення до статусу мови в Україні. Нині 83% громадян виступають за те, щоб українська була єдиною державною мовою. Якщо у 2012 році лише 57% громадян називали українську рідною мовою, то зараз їх кількість зросла до 76%. Водночас

російська мова впродовж останнього десятиліття втратила з 42% підтримки у населення до 20%. Це пояснюється: 1) реакцією суспільства на експерименти тодішньої влади у мовній політиці (намагання В. Януковича у 2010 році надати російській мові статусу державної); 2) подіями Революції Гідності; 3) військовою агресією Російської Федерації проти України у 2014 році та тимчасовою окупацією Автономної Республіки Крим та частини територій Луганської та Донецької областей).

Розриваючи шаблонний наратив про «братські народи», сучасні російські політики й далі роблять абсурдні заяви, мовляв українська мова – штучна й насаджена під примусом. Та у агресора все сталося не так, як гадалося, адже як говорив український письменник, перекладач та громадський діяч, Сергій Жадан: «Історія зараз не просто переписується – вона переписується українською мовою» [5].

Отже, узагальнюючи усе вищевикладене можна зробити висновок про те, що українська мова є стійкою національною силою, яка з іншими національними чинниками привела український народ, а разом з ним і інші народи всього світу – боротися за незалежність та свободу своєї держави. Втрата стійкого положення мови в суспільстві, а з нею й почуття національної гідності, може призвести до зникнення чисельності народу в той час, коли безпосередній розвиток відповідних рис, і навіть, маленькому народові, допоможе вберегтися від проникнення чужої мови, а також загрози поглинення, спрацьовує інстинкт самозбереження, який починає чинити опір в потрібний момент. На сьогоднішній день Україна характеризується як держава національного типу, в якій є чітко протиставлені титульна українська нація і національні меншини. Державна мова в Україні закріплена на конституційному рівні, про що свідчить її використання в усіх сферах життя суспільства, таких, як економіка, освіта, культура тощо, де вона становить основу комунікативних сфер, та її рівнем безпосередньо являється статус офіційної мови спілкування серед українського населення. Проте, зберегти процес впровадження державної української мови в усіх сферах суспільного життя на сьогоднішній день є дуже важливим завданням.

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 01.12.2022).

2. Поповський А. М., Лукомська А. А. Українська мова – погляд крізь віки. Мовні виміри світу: матеріали II Міжнародної науково-практичної студентсько-учнівської конференції (21 квітня 2022 р., м. Житомир) / за заг. ред. Г. І. Гримашевич. – Відп. за випуск В. М. Титаренко, Л. В. Ящук. – Житомир, 2022. – 137 с.

3. Колісник В. Правове регулювання мовних відносин в Україні та проблеми його подальшого удосконалення. Вісн. Акад. прав. наук України. 1998. № 4. С. 81–91.

4. Лопушинський І. Мова державна – мова офіційна: суть проблеми та шляхи її подолання / І. Лопушинський // Вісн. Нац. акад. держ. упр. – 2005. – № 1. – С. 459–465.

5. Соціальна мережа Twitter. Serhiy Zhadan. URL:https://mobile.twitter.com/serhiy_zhadan (дата звернення 01.12.2022).